

Bisdom Breda

Diocesaan rapport synodale weg, bisdom Breda

“De synodale weg is een weg waarop we luisteren.”

In het kader van het synodale proces werd in het bisdom Breda gekozen voor een raadpleging in de vorm van geloofsgesprekken volgens een gestructureerd plan van aanpak. Er werd een tweetal coördinatoren aangezocht om het proces in gang te zetten, te volgen en te rapporteren.

In oktober 2021 t/m april 2022 zijn in negen voor dat doel gevormde regio's van het bisdom van Breda geloofsgesprekken gehouden. Van de getuigenissen van de deelnemers zijn ter plekke verslagen gemaakt. Op 19 april werd een eerste samenvatting van de verslagen gepresenteerd op een bijeenkomst, in Oudenbosch, ter rapportering, toetsing en verdieping en als aanzet voor een eerste onderscheiding. In de daaropvolgende tien dagen zijn bovendien met hetzelfde doel zgn. “regiobijeenkomsten” gehouden.

In dit rapport wordt volgens een thematische ordening steeds een *synthese* van de kernpunten uit alle reacties gepresenteerd en volgens voorzien van een *onderscheiding*. Hoewel het synodale pad meer gaat over de gezamenlijke ervaring, dan over het rapport dat eruit resulteert, is toch een zekere ordening nodig. In de gekozen ordening komt het algemene thema aan bod, vervolgens de themata die door de Nederlandse bisschoppen zijn aangereikt vanuit de Romeinse voorstellen.

Het rapport is het resultaat van een samenwerking. De thematische synthese begint soms met citaten uit de gesprekken en is geschreven door Marita Fennema en Jaap Klok (coördinatoren resp. vicariaat Breda en Middelburg) en door vicaris-generaal Marc Lindeijer SJ (procesbegeleider bisdom). Het luisteren en samenvatten van wat gehoord is, is een onderdeel van het synodale proces en kent zijn een veelstemmige dynamiek. Een ander en noodzakelijk onderdeel van hetzelfde synodale proces is de onderscheiding, die zijn eigen dynamiek heeft en wordt gegeven door de bisschop, mgr. Jan Liesen. Belangrijk is dat het synodale proces wat begonnen is, niet stopt maar vruchtbaar wordt.

1.1 Overzicht aantal gesprekken en deelnemers per regio

Het is verheugend te vermelden dat er 77 geloofsgesprekken hebben plaatsgevonden waaraan ruim 700 gemotiveerde gelovigen hebben meegedaan. In meerderheid gaat het om geloofsgesprekken die gevoerd werden door (werk)groepen van parochianen, die bestuurlijk, pastoraal, liturgisch of diaconaal verbonden zijn. In verschillende regio's zijn deze gesprekken met vertegenwoordigers van buurparochies gevoerd. Daarnaast is er gesproken in een jongerenkoor (Cantal), de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk, de diocesane lekenraad, de priesterraad, de diakenkring, de diocesane religieuze raad, het kapittel, een groep Alpha-cursisten, religieuze gemeenschappen, de raad van kerken in Breda, het Katholiek Vrouwen Dispuut en een multireligieus gezelschap van 80-ers. Het merendeel van de deelnemers mag als van middelbare en hogere leeftijd worden ingeschat, maar er was ook een groep misdienaars en acolieten en diverse “krasse” ouderen. Op verschillende plaatsen was sprake van oecumenische inbreng.

1.2 Ambiance van de bijeenkomsten, ervaring vanuit het proces

Uitnodigingen zijn in het Bisdom Breda wijd verspreid en er is in alle regio's gehoor aan gegeven. Deelnemers werden uitgenodigd om te dromen over de toekomst van de Kerk aan de hand van het logo en de

drie woorden van de synodale Kerk: *communio*, *participatio* en *missio*. In een aantal gevallen werd gebruik gemaakt van de vragen die horen bij het synodaal ganzenbordspel (ontwikkeld door Bisdom Palencia) en van het kaartspel 'Open Kaart' (ontwikkeld door CCV Vlaanderen). Deze spelvormen nodigen uit om vrij over heel veel verschillende onderwerpen met elkaar te praten.

Er is in de geloofsgesprekken heel veel gezegd, maar vooral ook geluisterd. Er zijn opvallend veel getuigenissen van deelnemers, die de geloofsgesprekken hebben ervaren als open, respectvol, vertrouwelijk, inspirerend en informatief, met ruimte om persoonlijk geloof te uiten, stil te staan bij wat er is, wat naar de toekomst toe goed kan werken, wat tot vreugde stemt en wat tot pijn en verdriet, waarin de mooie vreugdevolle gebeurtenissen gezien worden van waaruit men leeft, maar ook met realisme kijkt naar wat er niet meer is of niet meer kan zijn. Niet zelden werd aangedrongen om vooral vast te houden aan deze vorm van geloofsuitwisseling.

Voorafgaand aan de oproep tot de synodale route is in het bisdom Breda een start gemaakt met een nieuwe visie (kernwoorden: God, leerling-zijn, gemeenschap) en het proces van de Missionaire parochie. Beide vertonen parallellen met de synodale route. Het Romeinse secretariaat van de Synode heeft positief gereageerd op de vraag om de synodale weg te verbinden met de nieuwe visie-tekst van het bisdom en het proces van de Missionaire Parochie. Bij verschillende gesprekken werd daarom een verbinding gemaakt tussen het synodale proces en de visietekst van het bisdom en de Missionaire Parochie.

Onderscheiding: *De algemene bevinding is dat geloofsgesprekken het geloof verdiepen, de onderlinge band bevorderen en moed geven om te getuigen. De regiogesprekken blijken een belangrijke toegevoegde waarde te hebben, nl. loskomen van de eigen, vaste kring. Tegelijkertijd valt op dat er weliswaar geloof is, maar dat velen het moeilijk vinden om te verwoorden wat en waarom ze geloven en om persoonlijk te bidden. Daaruit groeit soms een spanning met wat de kerk leert. De nadruk ligt bij de katholieke in het bisdom Breda op het werken voor de parochie en het zoeken naar praktische oplossingen. Uit de gesprekken komt naar voren dat men behoefte heeft aan gesprek en uitwisseling over de (gelovige) motivatie van het handelen. Om te leren om hier woorden aan te geven.*

"God" is het eerste kernwoord in de diocesane visie-tekst en het luisteren naar Gods woord is het uitgangspunt bij het luisteren naar elkaar in een synodaal proces, maar toch lijkt 'God' soms een begrip geworden te zijn, dat gevuld wordt met maatschappelijke waarden zoals medemenselijkheid, en zorg voor elkaar. Dat zijn grote en goede waarden, maar God is onvergelijklijk meer. Wat ons onderscheidt van niet-gelovigen is niet humaniteit, maar ons geloof.

Er wordt een zekere leegte en sprakeloosheid gevoeld: door de synodale ervaring is er een grote behoefte om meer op de wijze van een geloofsgesprek met elkaar te spreken en te luisteren. Er is een verlangen naar groeien in geloof.

2.1 Ervaring Kerk vroeger

Citaten uit de gesprekken: *"Ineens mochten er geen tafelvieringen meer gehouden worden." "Het afzetten [tegen de Kerk] is het afrekenen met geloof dat opgelegd wordt, geloof dat regels oplegt, onbegrijpelijk geloof." "Vroeger was de gemeenschap een bepalende factor in het geloof (meedoen met de rest), nu is het een bepalende factor in het niet geloven."*

In de gesprekken kwamen regelmatig verhalen aan bod over hoe men vroeger de Kerk beleefde. De weemoed klinkt door in de verhalen over volle kerken, samen op de fiets naar de kerk, Latijnse missen met prachtige gezangen en vieringen van alle heiligen. Er was sprake van een verzuilde samenleving waarin het totale leven katholiek gekleurd was. Je sprak dezelfde (geloofs)taal en er waren gezamenlijke voorzieningen. Sommigen zeggen zelfs: "Vroeger was alles beter en mooier." Maar er was ook een grote sociale druk: je moest dispensatie vragen als je trouwde met een andersgelovige of niet-gelovige en dat werd als pijnlijk ervaren; we werden 'voorgelogen' en niet geholpen om te groeien in het geloof vanuit de kinderjaren. Na een jeugd waarin kerkgang verplicht was, is men afgehaakt en 'hoeft het niet meer'.

Het Tweede Vaticaans Concilie wordt als een scharnierpunt benoemd. Wat voordien duidelijk was, was het daarna niet meer. Er was weinig of geen uitleg en de liturgische vernieuwing leidde tot veel experimenten en polarisatie. Daar kwamen vervolgens in een meer recent verleden teleurstellingen en boosheid bij, o.a. de misbruikschandalen en de koerswijziging met betrekking tot intercommunie en oecume-

nische vieringen. Al in de jaren '70 is een grote groep afgehaakt, en gelovigen ervaren dat ook de eigen kinderen en kleinkinderen niet meer naar de kerk gaan. Eenzaamheid in het geloof en onmacht om het door te geven is een veelgehoorde verzuchting. Er is een verlangen om het geloof door te geven, in woord én in daad. Soms wordt daarbij de kern geraakt: 'Ik wil beter worden in bidden'. Want: 'Onze zending begint als we ons leven verbinden met God.'

2.2 *Ervaring Kerk nu*

Citaat uit de gesprekken: "De Kerk bevindt zich in een verdedigende positie; het geloof verdwijnt; onbekend maakt onbemind. Heeft de Kerk zichzelf overleefd? Op welke groep, beweging of gemeenschap vallen we (dan) terug? In een groter (historisch) perspectief wel (goede) hoop: het komt goed, het gaat verder, het zal tijd vragen, momenteel gaan we door een dal of woestijn."

Het naar-de-kerk-gaan moet concurreren met heel veel andere vrijetijdsactiviteiten. De Kerk schiet er dan vaak bij in, en je schuldig voelen omdat je een keer niet bent geweest, dat gevoel is verwaterd.

Catechese wordt al drie generaties nauwelijks meer gegeven.

Belijdende katholieken voelen zich vaak eenzaam, vinden het moeilijk om over hun geloof te spreken, soms zelfs binnen het eigen gezin. Immers 'geloven is niet stoer, niet van deze tijd en is saai.' Het is voor een belijdend katholiek makkelijker om over zijn geloof te spreken met moslims dan met cultuurchristenen of niet-gelovigen. Door de globalisering en de multiculturele samenleving is er contact met veel verschillende geloven. Wonderlijk is het dat er van de ene kant sprake is van een afzetten tegen het eigen geloof terwijl aan de andere kant respect wordt gevraagd voor het geloof dat met migranten in onze samenleving komt.

Toch wordt de Kerk door velen nog steeds ervaren als een rode draad in hun leven en een band met vorige generaties. Actieve parochianen vinden heel veel voldoening in hun vrijwilligerswerk. Ze ervaren gemeenschap, gevoel van thuis-zijn, aansprekende rituelen, verzorgde liturgie, stijlvolle inrichting. En dat alles inspireert hen om met hulp van de Heilige Geest hun werk voort te zetten.

Onderscheiding: In het spreken over de Kerk vroeger en nu vindt een ordening van het verleden plaats. Er is pijn aan het verleden en die moet gehoord en erkend worden. Belangrijk is om daarbij te onderscheiden tussen enerzijds de pijn, waarbij men zich slachtoffer weet, en anderzijds de pijn waarvan men bevrijd wil worden. De eerste pijn is een pijn die gekoesterd lijkt te worden en die weinig stimuleert tot persoonlijke groei en bekering, want men wacht op wat de ander moet rechtzetten of een structuur die eerst moet veranderen. De tweede pijn is een pijn die men wil loslaten en die opent naar de toekomst toe, door eigen bekering of medewerking aan verandering. Bij de eerste terugblik in Oudenbosch op 19 april vergeleek iemand de pijn met autorijden: je moet soms in de achteruitkijkspiegel kijken, maar voorwaarts ga je alleen als je door de voorruit kijkt. Gehoord worden, ordening, loslaten, is nodig om vooruit te komen, om steeds opnieuw voor Christus te kunnen kiezen. Het is soms niet gemakkelijk om die stap te zetten, maar m.i. wel noodzakelijk willen we als Kerk iets kunnen betekenen voor nieuwe generaties.

3.1 *Over het algemene synodale thema (communio - participatio - missio)*

Heilige Geest

Enkele citaten: "Trefwoorden, waartoe de H. Geest ons oproept/toe brengt: verbondenheid, rust, onderscheiding van geesten, innerlijk gevoel dat het goed komt, respect naar elkaar, aandacht, goede communicatie, open staan voor de H. Geest, openstaan voor anderen, vertrouwen hebben, positief blijven, naar je innerlijke geweten luisteren, vreugde uitstralen door je geloof in God." "Ook al voelen we ons soms met de rug tegen de muur staan, soms komt er -met hulp van de Heilige Geest- ineens een gaatje in en zien we weer licht."

Het synodaal proces is een uitnodiging om te luisteren hoe Gods Geest resoneert in wat de ander zegt. Dit vraagt om het diepe besef dat een gelovige de tempel van Gods Geest is en om het onderhouden van een geestelijk leven.

Open te staan voor het spreken van Gods Geest en kunnen ontvangen wat van God komt, betekent ingebed zijn in een gemeenschap van gelovigen en deelnemen aan het getuigenis van het geloof. Zowel degene die spreekt als degene die luistert heeft de openheid nodig voor de Heilige Geest in en door de

ander. Als gelovigen mogen we persoonlijk de aanwezigheid van de Heilige Geest ontdekken in onze gaven, en dat zijn niet altijd onze natuurlijke talenten. Vanuit die gaven kunnen we een bijdrage leveren aan de gemeenschap.

Samen vanuit ons doopsel

Enkele citaten: "Het is belangrijk het begrip synodaliteit goed uit te leggen, wat het is en wat het niet is. In ons bisdom hebben we een zekere traditie in synodaliteit, gezamenlijk gedragen verantwoordelijkheid. Meer dan 25 jaar was er een Diocesane Pastorale Raad, met dekenale delegaties. In de DPR werd naar elkaar geluisterd en tot elkaar gesproken." "Het zou goed zijn deze klerikale kerk, waarin gewijde mannen een dominante rol hebben, om te vormen in een Kerk waarin alle gelovigen op meerdere gebieden verantwoordelijkheid dragen en participeren; in de parochies, bisdommen en de Nederlandse kerk." "Dat vrouwen niet gehoord zijn/worden is een duidelijk signaal van niet-synodaliteit." "Processen als deze synode hebben we al vaker meegemaakt, en het resultaat is alleen maar geweest dat er minder kon en mocht in de parochie. Inmiddels groeit de verdeeldheid en verdwijnt het respect voor mensen die de kerk ter plekke zo lang gaande hebben gehouden."

Als het gaat om *participatio (deelname)* moet het besef nog groeien dat hiermee alle gedoopten worden uitgedaagd om verantwoordelijkheid op zich te nemen op basis van hun geloof.

'Geen woorden, maar daden'

Enkele citaten: "We moeten ons (duidelijker) als christenen ontwikkelen en groeien. Vooraleerst zelfreflectie en primair investeren in de relatie met God en dat ook zien in de ander. Ik kan alleen iets betekenen voor anderen vanuit mijn persoonlijke relatie met God. Ook niet altijd (te veel) praten, maar gewoon doen; cf. de barmhartige Samaritaan." "Het is zaak dat wij door onze manier van leven laten zien dat we er zijn en dat we relevant zijn in de samenleving. De beste manier waarop we het evangelie kunnen verkondigen is door onze manier van leven en de keuzes die wij maken. Zoals Franciscus van Assisi gezegd zou hebben: 'Verkondig het evangelie te pas en te onpas, desnoods met woorden'. Het gaat dus om ons voorbeeld."

Onderscheiding: *Tijdens de eerste fase van de synodale weg (najaar 2021), was de Missionaire Parochie voor velen nog redelijk onbekend. Na de conferentie in Breepark is er duidelijk meer enthousiasme en bereidheid om eraan bij te dragen. De conferentie heeft ervaring gegeven van saamhorigheid, van hoop op een andere toekomst en heeft een appèl gedaan.*

Er zijn ook vragen, o.a. hoe de verschillende processen zich tot elkaar verhouden: synodale weg, Missionaire Parochie, kerksluitingen... Het is dan belangrijk te zien dat de Missionaire Parochie de uitkomst is van een lange onderscheiding waarin niet meteen alles goed ging; de synodale weg is de start van een proces dat moet leiden tot onderscheiding. Er zijn geen garanties, niet in de Missionaire Parochie, en ook niet in de synodale weg. Echte groei en verdieping begint met het herwinnen en verdiepen van de gelovige identiteit, een hernieuwd besef van leerling te zijn van Christus.

Als het gaat over de Missionaire Kerk klinkt soms de angst door voor een elite-kerk. In die vrees lijkt verlies van geloof geaccepteerd te worden, maar alleen maatschappelijke relevantie is niet genoeg om kerk van Christus te zijn. Wanneer niet of weinig uitgegaan wordt van de opdracht van Christus wordt de verwachting voor de toekomst gemakkelijk ingevuld vanuit een gevoelde behoefte en niet van de visie van het evangelie.

Twee gedachten bij wat gehoord werd over (mede)verantwoordelijkheid:

Hiërarchie als leiding is een dienst die op de eerste plaats moet verwijzen naar het "heilig begin", dwz Christus. Een van de uitgangspunten van een missionaire parochie is dat leiding wordt gegeven vanuit een team en een gezamenlijk gedragen visie en hier ligt een kans om iedereen zijn/haar eigen rol te geven, en met name ook om het genius van de vrouw tot zijn recht te laten komen. Het gaat dan om de medeverantwoordelijkheid van alle gedoopten voor de missie van de Kerk, waartoe ook in het synodale proces sterk toe wordt opgeroepen.

Medeverantwoordelijkheid appelleert aan het eigen werken en zelf actief-zijn. Toch is de eerste deelname een meedoen met de Heer die leeft in zijn Kerk. Door de menselijkheid van gelovigen wordt de Kerk als te beperkt gezien en dat is begrijpelijk. Toch is het de Kerk van de levende Heer die ons christenen maakt en niet wij –alsof we christenen uit onszelf zouden zijn – die de Kerk maken door samen te komen en samen te werken. Als Jezus zich verzoend heeft met ons mens-zijn en koos voor ons toen wij nog zondaars waren, hoe zouden wij ons dan niet verzoenen met onze menselijke conditie? Niet om daarin te berusten, maar om gelovig te aanvaarden dat God mens werd en door en met mensen werkt in wie ondanks hun zwakte en zonde iets goeds zit. Dat het zo gebeurt is een werk van de Geest. Dat aanvaarden en ervaren is ook een werk van de Geest.

3.2.1 'Nederlandse' vragen: vieren

Trouwe kerkgangers

De deelnemers en deelneemsters aan de geloofsgesprekken zijn voor het grootste deel betrokken, actieve parochianen. Het zijn ook trouwe kerkgangers, die om uiteenlopende motieven de eucharistieviering in het weekend bezoeken. Voor de een is vooral de gemeenschap van belang bij het bezoeken van een viering, voor de ander gaat het om persoonlijke bezinning en inspiratie en het ervaren van een rustmoment om de balans op te maken van de afgelopen week en vooruit te blikken naar de komende week. Het gevoel van gemeenschap zijn wordt versterkt als er na de viering gelegenheid is om samen koffie te drinken. Wanneer de priester, diaken of pastoraal werk(st)er geen volgende viering heeft, wordt hun aanwezigheid zeer op prijs gesteld. Er is dankbaarheid dat er wekelijks de kans wordt geboden om het Woord van God te horen en daardoor gevoed te worden.

Voor sommigen zijn bepaalde vieringen extra waardevol. Het betreft vieringen die door meer mensen worden bezocht dan gemiddeld het geval is. Voorbeelden zijn de Allerzielenviering, Carnavalsviering, een Blues viering.

Er is een verlangen naar meer variatie in het aanbod van vieringen. Genoemd worden het rozenkransgebed, getijdengebed, Taizéviering, themavieringen n.a.v. actuele gebeurtenissen, vieringen gericht op doelgroepen zoals ouderen, kinderen en jongeren. In deze vieringen hebben vaak leken een leidende rol en dat wordt als nabij ervaren en minder verheven als de eucharistieviering. De eucharistieviering op zich wordt soms niet als voldoende inspirerend ervaren. Een aansprekende preek en liederen bepalen vaak of mensen geraakt worden of niet. Dat gebeurt net zo goed en soms zelfs eerder in een gebedsviering of een woord- en communieviering.

Actieve deelname

Enkele citaten: "In de liturgie die ik meemaak, word ik het meest geraakt door zang en muziek (brengt iets in beweging in mij), door de verkondiging (spreekt God tot mij), door de stilte, die zo schaars aanwezig is in de samenleving (boort een diepere laag in mij aan)." "Wij hebben een rijke liturgie; de priester is daarbij niet essentieel. De liturgie moet veel meer aanspreekbaar worden voor de mensen van onze tijd. Vind daarvoor nieuwe vormen uit." "De Eucharistie helpt de nabijheid van God te ervaren en werkt toe naar de Communie, het moment van ontmoeting. Je voelt dat je hier gemeenschap bent en je groeit in verbondenheid met elkaar." "Vooral de verhalen van en over Jezus inspireren in het dagelijkse leven." "Het samen vieren van ons geloof in de liturgie –ook zonder Eucharistie– wordt als belangrijkste gemene deler ervaren." "Waarom mogen we het dankgebed niet afwisselend bidden?" "We worden helaas weer meer en meer toeschouwer gemaakt van een heilig ritueel waar we niet dichtbij mogen komen."

Kerkgangers willen graag actief meedoen tijdens de viering, zowel meebidden als meezingen. Er is ook een roep om liederen die we met z'n allen kunnen zingen, zoals van Oosterhuis. Verstaanbaar, gewoon taalgebruik verhoogt de betrokkenheid. In de preek en voorbeden hoort men graag de actualiteit terug. Buiten de zondag is er een verlangen naar doordeweekse ontmoetingen en zorg en aandacht voor elkaar hebben en bijeenkomsten rond geloofsverdieping.

De laatste tijd zijn er in verschillende parochies positieve ervaringen met familievieringen. Hier ziet men kansen om, beginnend bij de kinderen en hun ouders, nieuw elan aan te wakkeren voor de zondagsliturgie. Zo hoopt men deze kinderen ook als jongere te mogen verwelkomen.

Niet regelmatige kerkgangers voelen zich vaker niet zo thuis en welkom in onze kerken. Het is een vorm van gastvrijheid om mensen duidelijk de weg te wijzen. Het is belangrijk dat mensen kunnen meebidden als ze dat willen, maar niet iedereen kent bijv. de woorden van het Onze Vader. Goede instructie, via een duidelijk boekje of anderszins is nodig. Als je met de ogen van een vreemdeling eens een viering bezoekt, kun je ontdekken wat er nodig is om je welkom te voelen.

Het gebouw

Onze kerkgebouwen zijn gebouwd voor eredienst in een tijd van de volkskerk. Nu zijn ze nogal groot en als je met een kleine groep bent die her en der verspreid zit in het grote gebouw wordt dat niet erg inspirerend gevonden en als gemeenschap vormend gevoeld. Hoe kunnen we onze kerkgebouwen, het huis van God, tot een gastvrij thuis maken? Hoe bevorderen we enerzijds het gevoel voor het heilige en anderzijds het gevoel voor gemeenschap?

Er was ook een oproep om de kerkdeur letterlijk open te zetten, in het bijzonder in crisistijden, zoals tijdens de pandemie en nu in verband met de oorlog in Oekraïne. Mensen kunnen hun machteloosheid omzetten in een gebed en het aansteken van een kaars bij Maria biedt troost.

Onderscheiding: *De liturgie en dan met name de eucharistieviering is 'bron en hoogtepunt' van het kerkelijke leven. Helaas is op veel plaatsen het gelovig-zijn of kerkelijkheid versmald tot een deelname aan de liturgische bijeenkomsten, waarbij het onderscheid tussen sacramentele en andere vieringen lijkt te vervagen. Veel mensen ervaren de eucharistie dan ook niet meer als bron en hoogtepunt. Het 'vieren' wordt (te) weinig verbonden met het 'leren' (catechese en vorming), het 'doen' (diaconie en caritas) en de evangelisatie.*

Mijn pleidooi zou zijn om twee dingen tegelijk te doen: ons (meer) te verdiepen in het waarom van wat we vieren, de liturgie zoals die ons is gegeven met ons hart te vieren, en tegelijkertijd proberen om te zoeken naar wegen om randkerkelijken (beter) te ontvangen in onze gemeenschappen.

De gemeenschap van de kerk ontstaat doordat mensen aansluiten bij Christus en die vierende en biddende geloofsgemeenschap met Christus in haar midden heeft haar eigen logica. Die geestelijke werkelijkheid wordt niet gemakkelijk ingevoeld. Zonder gebed en zonder het steeds meer leren kennen van Christus en de keuze voor God blijven er veel aspecten van de kerk en haar liturgie die als onlogisch worden ervaren. Laagdrempelige vormen van vieren, maar ook gastvrije ontvangst bij andere activiteiten als bijv. een Alpha cursus kunnen helpen om mensen meer vertrouwd te laten worden met de kerk en haar liturgie. Uit de vele geloofsgesprekken blijkt dat gebed een diep verlangen aanboort, maar tegelijk confronteert het met menselijk onvermogen. Gebed is een gebeuren dat doorheen woorden ook voorbij de woorden gaat. Het is daarom ook nodig over gebed te spreken en het door te geven.

3.2.2 Nederlandse vragen: medeverantwoordelijkheid in de zending

Onder het thema medeverantwoordelijkheid voor de zending worden in de geloofsgesprekken veel vragen gesteld. Vaak lijken het vragen vanuit 'hoop als uitgestelde teleurstelling'. Het zijn vragen die gaan over hoe **wij** toch gekomen zijn tot waar we nu staan, in plaats van vragen over hoe kan **ik zelf** een steentje bijdragen en mijn talenten inzetten. Er wordt meer in de achteruitkijkspiegel gekeken, dan door de voorruit. Maar in de wens tot meer inzet klinkt ook hoop door.

Synodale Kerk.

Citaat: "Ga op straatmissie en spreek mensen, jong en oud aan, zeg dat je voor hen wil bidden en vraag of ze een kaars willen branden."

Uit de reacties lijkt een dorstig verlangen te spreken naar een synodale kerk in de geest van Vaticanum II, met leiders die naar mensen toe gaan en luisteren, met gelovigen die taken op zich nemen, bisschoppen die ons op die weg voorgaan als opinieleiders, die hun enthousiasme uitdragen in praatprogramma's. Maar ook wordt erkend dat je zelf ook influencer moet zijn net als Jezus in zijn tijd -met zijn parabels en manier van in het leven staan. In je eigen doen en laten kun je anderen tot voorbeeld zijn en Jezus 'onuitgesproken' ter sprake brengen.

We voelen ons verweesd

Een grote groep deelnemers geeft aan zich 'verweesd' te voelen, het gevoel te hebben, dat onze Kerk niet mee evolueert met maatschappelijke ontwikkelingen, waardoor zij zich persoonlijk gedwongen voelen meer en meer af te haken. Soms loopt dat parallel met de lokale ervaring van kerksluiting door krimp. Soms is er nog wel de bereidheid tot volhouden om alles in stand te houden tot het bittere eind onder het motto "après nous le déluge". Soms komt het gevoel voort uit onbegrip over de verplichting van het celibaat of over de beperkte mate waarin de vrouw een leidende rol kan krijgen in de kerkelijke organisatie. Daarnaast is er schaamte over hoe we als Kerk omgaan met mensen van andere geaardheid, waardoor het lijkt of communie is voorbehouden aan "goede" katholieken.

Caritas

Velen voelen zich duidelijk medeverantwoordelijk om iets aan de noden in de wereld te doen. Ze erkennen daarbij, dat we niet de enige groepering zijn, die het lenigen van maatschappelijke noden nastreeft, maar dat er vele anderen zijn met een humanitaire inborst. Hierin willen ze veelal aansluiten bij andere kerkgenootschappen. Op meerdere plaatsen werkt Caritas in oecumenisch verband aan projecten dichtbij of veraf. Voor ieder project geldt dat als je er met bezieling mee bezig bent en over

kunt vertellen, dat het dan vleugels krijgt. Caritasleden getuigen dat zij door hun levenshouding – omzien naar anderen in nood – een manier vinden om verantwoording te nemen voor de opbouw van de Kerk en om energie te krijgen en dus veel tijd te stoppen in charitatieve activiteiten. Door een altruïstische instelling kunnen we ons handelen spiegelen aan hoe Jezus ons de onbaatzuchtige naastenliefde heeft voorgeleefd.

Nieuw pastoraal elan en organisatie

'Je kunt niet geloven in je eentje' is een regelmatig terugkerende uitspraak. Alleen samen groeit je eigen gemeenschap uit tot een echte geloofsgemeenschap. Iedereen moet kunnen ervaren dat hij of zij welkom is. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de gelovige betrokkenheid van alle gedoopten. De H. Geest doet ons daarbij in beweging komen, leert ons te luisteren naar en niet te oordelen over een ander en wekt in ons een gedrevenheid om iets voor de ander te willen betekenen. Door de Geest kunnen we 'het zout der aarde' zijn. We mogen in onze eigen heiligen (o.a. Titus Brandsma) een inspiratiebron vinden voor onszelf, nieuwe creativiteit in onszelf ontdekken en zo in beweging komen. Dat zorgt voor momentum en hoop op vernieuwd elan voor onze geloofsgemeenschap.

In vele gesprekken wordt ook de behoefte uitgesproken naar het verkrijgen en mogen dragen van concrete medeverantwoordelijkheid op terreinen als catechese, diaconie en liturgie. Het zelf kunnen meedoen en meewerken met een rol in het parochieleven wordt gezien als hét middel om de betrokkenheid van (leken-)parochianen te vergroten en talenten in te zetten. De voorbeelden, die daarbij bijzonder inspireren zijn de actieve jongeren die middels eigen inbreng in werkgroepen hun taak met verantwoording dragen, plannen en invullen.

Citaat: 'De synodale kerken, zoals de Anglicaanse kerk en de Episcopale Lutherse kerk, laten ons zien dat vrouwen gelijkwaardig kunnen functioneren als mannen en een nieuwe dynamiek geven.'

Als ideeën voor parochie- en organisatievernieuwing worden genoemd: vraag medegelovigen om een persoonlijke geloofsgetuigenis te geven in een viering, geef meer ruimte aan vrouwen in het ambt, vorm de priesterraad om naar een diocesane pastorale raad, waarbij ieders stem even zwaar weegt.

De goede ervaring, opgedaan met 'Samen oecumenisch op weg' te zijn met andere kerkgenootschappen, wordt ook aangevoerd als middel om parochiële krimp op te vangen, evenwel zonder verlies aan identiteit. Wederkerig wordt het delen van middelen (lees: gebouwen) en het vinden van inspiratie in elkaars gelovig in de maatschappij staan, als waardevol aangeduid. De samenwerking kan en mag zich zowel naar liturgie, diaconie als catechese uitstrekken.

Onderscheiding: *In een regiobijeenkomst werd meermaals gezegd: 'Het is goed om alles bespreekbaar te maken, maar we zijn geen democratie!' 'Vertrek vanuit Christus!' In een gesprek met leden van protestantse Kerken werd gewaarschuwd voor methodisch te werk gaan via een stappenplan. 'Het stappenplan dient Christus zelf te zijn, die zich voor zijn Kerk heeft gegeven.'*

Veel vrijwilligers halen energie uit het werk dat ze doen in hun parochie. Hun gelovige motivatie treedt vaak minder op de voorgrond. De term "vrijwilliger" is een ingeburgerde maar in een bepaald opzicht ook een problematische term die het beeld in stand kan houden dat verantwoordelijkheid alleen zou liggen bij hen die beroepsmatig werken in de kerk. In gesprekken die wat later plaats vonden, werd de term 'leerling van Christus' positief benoemd. Alle gedoopten zijn immers op basis van hun doopsel 'missionaire leerlingen' geworden, en sommige dienen daarbij door een taak in de parochie op te pakken, anderen in hun gezin, directe leefomgeving en/of de samenleving. En anderen ondersteunen met hun gebed en offer de parochie. Soms spreekt men nu van 'medewerkers'.

Na de ordening van zaken uit het verleden komt er ruimte om de Heer te volgen. Er is duidelijk zin en ijver om te bouwen aan de Kerk, waarbij toerusting en vorming, verdieping en spirituele begeleiding het geloof kan verdiepen.

Medeverantwoordelijkheid is een kernthema in de synodale gesprekken. De basis van medeverantwoordelijkheid is dat er een gezamenlijkheid is. Die gezamenlijke bodem is wezenlijk. In een democratie ontstaat een "wij" doordat individuen bij elkaar worden geteld tot een meerderheid ontstaat, in de kerk ontstaat een "wij" door een transformatie waarbij het "ik" niet zichzelf blijft maar iets van zichzelf durft verliezen om over te gaan in een "wij" rondom Christus. Het is door deze transformatie en de gedeelde visie dat de kerk kan groeien in een houding van "low control, high accountability".

De missie die de verrezen Christus toevertrouwt aan zijn leerlingen, wordt toevertrouwd aan een gemeenschap. De missionaire kerk spreekt niet alleen over Christus, maar zoekt de actuele ervaring van Hem over te dragen: zo groeit gemeenschap. Jezus vertelde de gelijkenis van de graankorrel om uit te leggen hoe je van 'ik' naar 'wij' overgaat: "Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: als de graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft hij alleen: maar als hij sterft, brengt hij veel vrucht voort." (Joh 12,24-25) Gelovigen zijn niet sterk, mooi, intelligent en overtuigend uit zichzelf, maar alleen als ze leven in gemeenschap met Christus en elkaar. Dat vraagt om een opgeven van het egocentrische en autonome beeld van het leven dat we in ons dragen. Daarom kan gemeenschap ook beangstigend zijn: het betekent een afsterven aan jezelf. Medeverantwoordelijkheid vraagt om zo'n overgang van de dood naar het leven, van het autonome "ik" naar het broederlijke en zusterlijke "wij".

3.2.3 'Nederlandse' vragen: dialoog in kerk en samenleving

Onder het thema dialoog met de samenleving wordt in de geloofsgesprekken gesproken over de vorm waarin we vandaag Kerk zijn en daarmee in de wereld staan. Het is een opboksen tegen de imagoschade die werd opgelopen door de misbruik- en andere schandalen en waar werd gehoopt op een kloeke en adequate respons vanuit Rome, waarmee rigoureuus een einde zou zijn gemaakt met de slechte reuk waarin de kerk is komen te staan. In de gesprekken klinkt door dat we een nieuwe organisatorische jas nodig hebben, dat we de discriminatoire houding tegenover andersgeaarden moeten laten varen, dat we ons van onze beste kant kunnen laten zien in onbaatzuchtige diaconie en dat we met aansprekende en eigentijdse publiciteit kunnen laten zien dat de Christelijke waarden in onze samenleving stevige wortels hebben en dat we vooral ook moeten optrekken in oecumenisch verband.

Een kleine Kerk die naar verbinding zoekt

Uit de reacties blijkt dat velen vinden dat we als RK kerk te weinig uitnodigend zijn, dat we ontmoeting onvoldoende bevorderen en dat we daardoor als gemeenschap niet of juist als sekte gezien worden. We vinden evenwel, dat we daar zelf ook eenvoudig wat aan kunnen doen door het uitspreken van een hartelijk welkom wanneer je de kerk binnenkomt, door te zoeken naar en verbindingen te maken met mensen en organisaties in de samenleving en door zelf influencer en meer vocaal te durven zijn en het evangelie 'te pas en te onpas' te verkondigen. Er wordt verwezen naar de (straat)missies die in Zeeland begonnen zijn en die door mogen werken bij familie, vrienden, werk en buitenstaanders. Er valt veel te leren van mensen die vanuit andere culturen deelnemen in de parochie, maar in de praktijk gebeurt dit niet of te weinig.

Christenen die uit het Midden-Oosten zijn gevlucht en die bij ons zijn komen wonen brengen een authentiek en diep geloof mee en zij verbazen zich over ons gebrek daaraan. Gelijk erkennen we ook, dat zo'n inzet best lastig is, maar ook dat de Geest daarbij voor ons een belangrijke helper en moreel kompas is. Dat we soms vijandigheid ervaren als gemeenschap die steeds kleiner wordt, baart zorgen en doet pijn. Iemand sprak over een dochter die op kamerjacht in Tilburg moest verzwijgen dat ze theologie studeerde, omdat ze anders geen kamer zou vinden. Zij wordt niet als vrouw, maar als gelovige miskend.

In grote meerderheid is er onvrede over de wijze waarop ons kerkelijk instituut mensen van goede wil uitsluit van de sacramenten of van functies in het kerkelijk bestel. Men vraagt om de "ban" te verlichten en minder krampachtig te zijn over de 'zondigheid' van mensen met een andere geaardheid. Er wordt gepleit voor een inclusieve Kerk, waar iedereen welkom is, ook bij het vieren van de H. Eucharistie. Met inclusief wordt bedoeld dat gescheiden mensen, homo's en lesbiennes welkom zijn. Hierbij valt men gemakkelijk terug op de aanname dat Jezus toch ook open stond voor iedereen. Tegelijkertijd wil men de positieve ervaring van het parochie-zijn en van het vrijwilligerswerk – de gelovige inzet, de samenwerking, het familiegevoel – graag met anderen delen. 'We moeten trots zijn!' Uit wat de media van paus Franciscus laat zien, wordt hoop geput dat we gaandeweg transformeren naar een liefdevolle(re) en inclusieve(re) kerk, open voor iedereen met een relatie tot God.

Diaconie en schepping

Diaconale activiteiten laten zien wat het christendom ten diepste betekent: omzien naar anderen. Er wordt regelmatig stil gestaan bij noden in de wereld, door tijdens vieringen te bidden voor het leed in de wereld, schenkt men hier aandacht aan in de homilie en vragen bisschoppen en paus aandacht voor de verschillende noden. Velen staan achter de oproep van de paus als hij ons in 'Laudato Si' toont hoe onverbreekbaar de band is tussen zorg voor de natuur, gerechtigheid voor de armen, inzet voor de samenleving en innerlijke vrede. Het is ook niet nieuw, denk aan het conciliaire proces uit de '80 jaren (proces

voor gerechtigheid, vrede en het behoud van de schepping). Daarom worden diaconale werkgroepen geprezen om hun creatieve en inspirerende acties en vaak aangeduid als het "visitekaartje van de kerk". Zij kunnen voor de parochies een concrete wegwijzer zijn, samenwerken met andere op armoede gerichte organisaties en zo aan anderen tonen, dat we Jezus 'onuitgesproken' aanwezig laten zijn en op die manier zijn solidariteit met mensen in armoede versterken.

Oecumene

Citaat: "De laatste tien à vijftien jaar geeft de RK Kerk grenzen aan bij het oecumenisch vieren. Dat het gezamenlijk vieren niet langer werd toegestaan werd als verlies gevoeld - ook waar het standpunt van de Kerk vanuit de eigen visie van de RK Kerk te begrijpen was."

In samenwerking met andere christelijke kerkgemeenschappen tonen we Jezus' leerlingen te zijn, leren we -met respect voor elkaars verschillen- van elkaar en winnen we aan geloofwaardigheid voor zoekende mensen. Dit "samen op weg" zijn wordt als winst én verrijking ervaren en biedt kansen voor oecumene en het vieren van die ene tafel. De winst ligt in het respect voor elkaar, in het samen optrekken en realiseren van verbondenheid in een lokale gemeenschap. Daarnaast is het verrijkend om kennis te nemen van elkaars geloofsleven. De oecumenische intentie die in de jaren 1980 soms leidde tot intercommunie en intercelebratie, wordt benoemd als meer sprankelend, meer enthousiasmerend en verdergaand.

Uitstraling

Citaten: "Slechte of onvoldoende communicatie staat dialoog in de weg. Als je niet weet wat er allemaal gaande is, hoe kun je dan meepraten?" "Wij hebben immers een blij geloof en de vreugde van een blijde boodschap mogen we best uitstralen!"

De uitstraling van onze paus en de wijze waarop hij communiceert over zaken binnen en buiten de kerk en hoe de media met hem omgaat, wordt algemeen als inspirerend, stichtend en heilzaam ervaren. In navolging voelen velen zich ook geroepen niet langer uit onmacht te zwijgen, zelf ook onrecht aan te kaarten en ons geloof daarbij te vocaliseren.

Een groot pijnpunt is het tekort aan priesters, die bovendien worden overbelast met bestuur en organisatie en daardoor te weinig tijd hebben voor pastoraal en persoonlijk contact. Van hen wordt vooral nabijheid verhoopt.

Af en toe horen we in de gesprekken in dit verband inspirerende initiatieven, die navolging verdienen, zoals een jonge parochiaan met het idee om zich op Facebook in te zetten voor de parochie om buitenstaanders te interesseren voor de Bijbel. Daarnaast worden de bisschoppen opgeroepen meer in de actualiteit te treden, en breder te laten zien wat er door RK vrijwilligers allemaal wordt gedaan, vaker persberichten uit te sturen over onze activiteiten en initiatieven, aan te kloppen bij (politieke) partijen om -zonder onze identiteit en authenticiteit te verliezen- te bereiken dat we graag de handen ineenslaan voor het lenigen van menselijke en maatschappelijke noden.

Onderscheiding: *Deze paragraaf werd in de gesprekken gewaardeerd als liefdevol en warm, open en inclusief. Er werd echter ook opgemerkt: 'We zijn nog aan het navelstaren'. Er wordt gesproken over dialoog, maar zonder concrete aandacht voor de ander, die vaak onbenoemd blijft in haar/zijn hoop en nood. De Kerk bestaat niet voor zichzelf: waarschijnlijk als enige organisatie ter wereld bestaat ze juist voor degenen die er niet bijhoren. De vraag is hoe de band met de wereld tot stand komt zodat mensen geloof kunnen vinden en met Christus een mijl verder kunnen gaan dan de wereld gewend is.*

Soms bestaat de idee dat de bezinning op de wereld, haar nood aan verlossing en de heilswil van God vooraf moet gaan aan de bezinning op de menswording en de navolging van Christus. Toch bidt Christus tot zijn Vader: "niet dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar hen bewaart voor het kwaad. Zij zijn niet van de wereld, zoals Ik niet van de wereld ben." (Joh 17:15b-16) Dit gebed doet ons beseffen hoezeer we het middelpunt vormen van de liefde van Vader en Zoon en hoezeer God ons wil optillen boven onszelf uit. Het is vanuit deze liefde dat we omgevormd kunnen worden en iets positiefs kunnen betekenen voor de wereld.

In gesprekken werd missioneren gedefinieerd als 'uitdragen waar je voor staat, openstaan voor anderen'. Dat is juist. De synodale weg vraagt van iedereen een open, ontvankelijke, luisterende houding. Die open houding kan goed vergeleken worden met de situatie waarbij ieder mens zijn/haar eigen eilandje vormt, maar waarbij een gelovige christen zich inzet om een brug te bouwen. Niet met de bedoeling de ander over de brug te sleuren (te overtuigen), maar opdat Christus over de brug kan gaan zodat er een band met Hem ontstaat. De houding van

de christengelovige wordt gekenmerkt door de liefde die van Christus komt. Als gelovige wil je de ander bereiken, omdat je die ander liefhebt; zonder die liefde ben je een schelle cimbaal.

Oecumene is en blijft een gevoelig punt waarbij veel naar het verleden wordt gekeken. Toch liggen er goede kansen om samen op te trekken in respect voor ieders eigenheid en zoekend naar wat verbindt. Liturgie is daarbij eerder de bekroning van de zoektocht dan het middel om het doel te bereiken. Tegelijk zijn er vormen van samen bidden die het hart verruimen en zo bijdragen aan de oecumene.

De schepping spreekt op velerlei manieren van God en het appèl om minder te consumeren en meer te zoeken naar gerechtigheid in de verdeling van de aardse bronnen wordt sterk gevoeld. Hier heeft de kerk een heel eigen en aantrekkelijk geluid en traditie. De impuls van de lofzang van Franciscus van Assisi verwijst wezenlijk naar de Heer: "Laudato si' Signore" – "Geprezen zijt Gij Heer". Om de ecologische crisis te kunnen overwinnen, is de persoonlijke relatie met de levende Heer zelfs een voorwaarde. De crisis is zo diep dat (een beetje) meer techniek niet helpt. De huidige crisis vraagt om een eerlijke bekering, een wedergeboorte, waarin we in vrijheid en met liefde de schepping kunnen zien voor wat ze is, komend uit Gods vrijheid en liefde om het leven te delen. Een ideaal voor vele gelovigen is een open, uitnodigende geloofsgemeenschap, waarin parochianen leerlingen van Jezus willen worden en kunnen participeren al naar gelang hun talenten. Menselijke talenten en humaniteit zijn echter nog geen geloof. Het aanbod van Christus is open voor iedereen, maar niet vrijblijvend. Bij het afscheid van de leerlingen zegt Hij: "Gij zijt al rein dankzij het woord dat ik tot u gesproken heb." (Joh 15:3) Die woorden van Christus zijn hoopvol, omdat ze ons op andere gedachten brengen en zo doen groeien. Alleen als rank aan de wijnstok die Christus is, worden we vruchtbaar (Joh 15:4). De werkelijke vraag voor een open en uitnodigende geloofsgemeenschap is: kan er zo geluisterd worden dat de woorden van Christus aangenomen worden wanneer Hij oproept een mijl verder te gaan dan de wereld? In de mate dat het Woord van God binnengaat in onze ziel, ontwikkelt zich ons geestelijk leven, en in de mate dat het Woord van God in ons verschrompelt, verschrompelt ook ons geestelijk leven.

Bij alles wat raakt aan de verhouding kerk en wereld blijkt dat we nu in de derde generatie zijn van mensen, die niet meer een formele catechese gehad hebben of anderszins op geordende manier kennis hebben van en ervaring hebben met het kerkelijke leven. Wat ontbreekt en opbreekt, is doorleefde kennis van het geloof, die vervolgens onder woorden kan worden gebracht. Dat is geen veroordeling, maar eerder een constatering en een uitnodiging om wegen te vinden gezamenlijk (dus als gemeenschap) ons geloof te verdiepen en opnieuw van God te getuigen. De missionaire parochie biedt geen garantie, maar wel een beproefde weg om te leren spreken over geloof (o.a. Alphacursus); die weg gaat nooit zonder gebed. De persoonlijke bekering mag en kan hand in hand gaan met de pastorale bekering waarover paus Franciscus spreekt.

4 "De synodale weg is een weg waarop we luisteren ... en spreken."

De synodale weg nodigt uit om te luisteren. Dat luisteren betreft de hele gemeenschap: elk lid van de gemeenschap luistert naar de gehele gemeenschap, juist ook naar de stem van hen naar wie vaak niet geluisterd wordt. Uit de geloofsgesprekken spreekt met name een verlangen om gezien en gehoord te worden door de priester/bisschop. Een diocesaan rapport is niet bedoeld om alles te beantwoorden, maar met de synodale weg is een stap gezet van wederkerig gezien en gehoord worden en de missionaire kerk start vanuit het besef dat iedereen allereerst leerling van Christus is.

Het besef van Gods voorkeur voor het kleinste en het minst belangrijke in onze ogen of in de ogen van de wereld, leert ons echter niet alleen om te luisteren, maar juist ook hoe we kunnen spreken. Daarbij geldt diezelfde voorkeur voor "kleinheid": juist een woord uitgedrukt door een 'ik' dat zich klein durft te maken en zich durft geven aan het 'wij' van de gemeenschap rond Christus is een echo van Gods woord.

In nederigheid naar elkaar luisteren doet de gemeenschap van de kerk groeien, misschien nog meer dan het nemen van de 'beste' beslissingen. Het probleem is niet alleen dat wij altijd de juiste beslissingen moeten nemen, maar dat er een consensus gaat groeien, een 'wij-gevoel' gebaseerd op de *consensus fidei*. Het werk van de heilige Geest is dat wij beseffen dat het Woord van God in ons en onder ons dezelfde liefde voor Christus, de Weg, de Waarheid en het Leven doet groeien. "Brandde ons hart niet in ons, terwijl Hij onderweg met ons sprak en ons de Schriften ontsloot?" (Lc 24:32) Is dit niet de ervaring waartoe de synodale kerk geroepen is? De verrezen Heer verbindt de missie voor de gemeenschap van de leerlingen met zijn blijvende aanwezigheid: Hij zelf is het die tot ons spreekt en met ons optrekt (Mt 28:20 "Zie Ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding van de wereld").